

สารกรมศิลปากร

FINE ARTS DEPARTMENT NEWSLETTER ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑๐ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ISSN 0857-572X

เดือนสิบเอ็ด...พิธีอาศุชยแข่งเรือ

พิธีอาศุชยแข่งเรือ หรือ การอาษุชยพิธี เป็นพระราชพิธีประจำเดือนสิบเอ็ด ในกฎมณเฑียรบาลระบุว่ามิพิธีแข่งเรือ ความพิสดารในกฎมณเฑียรบาลกล่าวไว้ดังนี้

“เดือนสิบเอ็ด การอาษุชยพิธี มีโหม่งครุ่มซ้าย ขวาระบามโม ระที่กอินทเภารัตนตรี เข้าทรงพระมหามงกุฎราชูปโภค กลางวันทรงพระสุพรรณมาลา เย็นทรงพระมาลาสูกหว่าสะพักชมพู่ สมเด็จพระอัครมเหสี พระภรรยาทรงพระสุพรรณมาลา นุ่งแพรลายทองทรงเสื้อ พระอัครชายาทรงพระมาลารานุ่งแพรดารากรทรงเสื้อ ลูกเธอหลานเธอทรงศรีภททวยทรงเสื้อ พระสนมใส่สนองเกล้าสะพักสองบ่า สมรรถไชยเรือต้น

ไกรสรमुखเรือสมเด็จพระอัครมเหสี สมรรถไชย ไกรสร मुखนั้นเป็นเรือเสี่ยงทาย ถ้าสมรรถไชยแพ่ไชรั ข้าวเหลือเกลืออิม สุขเกษมเปรมประชา ถ้าสมรรถไชยชนะไชรั จะมียุค”

แต่พิธีแข่งเรืออย่างว่าไว้ในกฎมณเฑียรบาล ได้ทำมาเพียงในชั้นกรุงเก่า เมื่อมาถึงครั้งกรุงรัตนโกสินทร์หาได้ทำไม่

พระราชพิธีประจำเดือนสิบเอ็ด ที่คงทำในกรุงรัตนโกสินทร์ มีดังนี้ คือ

ขึ้นสี่ค่ำ พิธีทอดเชือกตามเชือก

ขึ้นห้าค่ำ แห่คเชนทร์สวนาน

(อ่านต่อหน้า ๒๑)

ส ำ ร ก ร ม คี ล ป ำ ก ร

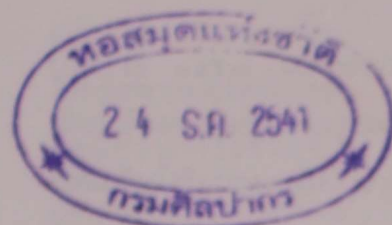
วารสารรายเดือน กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑๐ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๑

• หอสมุดแห่งชาติวังมณฑลภูเก็ต

จันทร์บุรี

สิบทิศ

๒

- ขอเชิญเจ้าประภาวคณาภ "ในหลวงของเรา"
- การแสดงมรดกศิลปกรรม เรื่อง โลกภายในและมรดกของ วิโรต มุกดาพันธ์
- พร.เจ้าสามพระยา จัดนิทรรศการเรื่อง
"ศิลปโบราณวัตถุ โครงการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์จังหวัดสระบุรี"
- สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ จัดการแสดงต้อนรับเอเชียนเกมส์ที่อยุธยา
- กรมศิลปากรจัดหลักสูตรอบรมการบริหารสถานสงเคราะห์มิชชันนารี
ที่มีคุณภาพแก่เจ้าหน้าที่ในสถานสงเคราะห์และส่วนภูมิภาค
- คณะอนุกรรมการวันอนุรักษ์มรดกไทยประจําภาครูปแบบสถาปัตยกรรม

งานกรมศิลป์

- ข้อมูลใหม่จากปรางค์กู่บ้านเขว้า มหาสารคาม ๖
- ลวดลายบนแผ่นอิฐ จากโบราณสถานในจังหวัดสุพรรณบุรี ๑๐
- การขุดพบโครงกระดูกมนุษย์โบราณที่บ้านโคกพริก จังหวัดราชบุรี ๑๔
- พระพุทธไสยาสน์ฐานหินแปะมูล ศูนย์เมืองอ่างทอง ๑๖

ชวนรู้

- หัวล้านชนกัน : การละเล่นไทยในภาพเขียนและวรรณคดี ๑๙

คอลัมน์พิเศษ

- ลำปาง ๒๒

ที่ปรึกษา

นายนิคม มูลิกะคามะ
นายภิรมย์ จินะเจริญ
นางกนกพร อรรถการานันท์
นายอารักษ์ สังหิตกุล
นายวิระ โรจน์พจนรัตน์

บรรณาธิการอำนวยการ

นายจุมพล สอนเสริม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวอารีพร อำนวยกิจเจริญ

กองบรรณาธิการ

นางจุฑาทิพย์ โคตรประทุม
นางสาวศรีวิภา หอมชื่น
นางสาวนวิรัตน์ พรหมน้อย
นางสาววันเพ็ญ พรเลิศวดี
นางสาวจุฑาทิพย์ พงษ์ทอง
นายลิขิตมณฑล กาญจนินทร
นางสาวเสาวลักษณ์ แซ่ลิ
นายชาลิต ประสิทธิ์แพ่งศรี
นางสาวปาริชาติ คำจ้อย

ฝ่ายภาพและศิลปกรรม

นายสิงห์คม บริสุทธิ์
นายชาญณรงค์ คงโสภา
นางสาววราณี แฉ่งนาม
นางสาวกรอุมา นุตะศรีนทร์
ฝ่ายจัดการ
นางเพียงใจ นุตะศรีนทร์
นายประภาส อยู่กัลยา
นายทวีศักดิ์ ห้ามไธสง
นายบัณฑิต ศิริรัมย์
นางสาวน้ำฝน จินชวัน
นายเกษม ทั่วทิพย์

จัดทำโดย

ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการกรม
กรมศิลปากร ถนนหน้าพระธาตุ
กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
โทร. ๒๒๕-๒๐๕๐, ๒๒๒-๒๕๑๕
โทรสาร ๒๒๒-๐๓๓๔

พิมพ์ที่

บริษัท พริตทิล จำกัด
โทร. ๕๕๔-๓๐๖๐-๒
โทรสาร ๕๕๔-๓๐๖๑

ลื บ ทิ ศ คิ ล ป า กร

ขอเชิญเข้าประกวดภาพ “ในหลวงของเรา”

เนื่องในวันเด็กแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๒ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร กรมศิลปากร จะจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อร่วมฉลองในโอกาสดังกล่าว โดยจะจัดประกวดวาดภาพในหัวข้อ “ในหลวงของเรา” ทั้งนี้เพื่อเป็นการเชิดชูพระเกียรติคุณในวาระที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุครบ ๖ รอบ โดยกำหนดให้นำพระปรีชาสามารถของพระองค์ที่ทั่วโลกยอมรับ ๕ ประการ มาวาดเป็นภาพ ได้แก่ ด้านกีฬา ด้านดนตรี ด้านวรรณกรรม ด้านเทคโนโลยี และด้านเกษตรกรรม

หนึ่งจะแบ่งผู้เข้าประกวดออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๗ - ๙ ปี, ๑๐ - ๑๒ ปี และ ๑๓ - ๑๕ ปี รางวัลจะแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทสวยงามกับประเภทความคิด กำหนดวันแข่งขันวาดภาพในวันเสาร์ที่ ๒๑

และวันอาทิตย์ที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๑ ณ ห้องอาคารดำรงราชานุภาพ ซึ่งผลของการตัดสินจะแจ้งไปยังโรงเรียน หรือที่บ้าน และจะมีพิธีมอบรางวัลในวันเสาร์ที่ ๙ มกราคม ๒๕๕๒ ซึ่งเป็นวันเด็กแห่งชาติ ผลงานที่ส่งเข้าประกวดจะนำไปจัดนิทรรศการพิเศษ ณ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย

ขอเชิญนักเรียนและผู้สนใจจะเข้าประกวดวาดภาพดังกล่าว ติดต่อขอรับใบสมัครหรือสอบถามรายละเอียดได้ที่ฝ่ายบริการการศึกษา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ถนนหน้าพระธาตุ ตัดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สนามหลวง โทร. ๒๒๔-๑๔๐๔, ๒๒๔-๑๓๓๓ โทรสาร ๒๒๔-๑๔๐๔ เว้นวันจันทร์ วันอังคาร และวันหยุดนักขัตฤกษ์

การแสดงงานศิลปกรรม เรื่อง โลกภายนอกและมุมมองของ วิโชค มุกดามณี

วิโชค มุกดามณี อาจารย์สอนศิลปะที่คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จัดแสดงงานศิลปะทั้งงานจิตรกรรมเทคนิคสื่อผสมและงานอินสตอลเลชันขึ้น ณ หอศิลป์แห่งชาติ ถนนเจ้าฟ้า กรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ ๙ - ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ และมีพิธีเปิดนิทรรศการในวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ เวลา ๑๘.๐๐ น.

ผลงานศิลปกรรมชุดนี้ อาจารย์วิโชค มุกดามณี ได้รับความบันดาลใจจากเรื่องราวของธรรมชาติและ

สภาพแวดล้อมทั้งในเมืองและทิวทัศน์ของชุมชนตามต่างจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไปตามกระแสความเจริญเติบโตของพัฒนาการเทคโนโลยีสมัยใหม่

ทิวทัศน์ ธรรมชาติ อากาศ และการผสมผสานของความแตกต่างในวิถีชีวิตใหม่ ๆ ทำให้เกิดภาพของจินตนาการถึงสภาพปัจจุบันและสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ โดยการใชรูปร่างและสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตธรรมชาติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในลักษณะนามธรรม

พช.เจ้าสามพระยา จัดนิทรรศการเรื่อง “ศิลปโบราณวัตถุ โครงการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานจังหวัดสระบุรี

พิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ เจ้าสามพระยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
จัดนิทรรศการชั่วคราว
เนื่องในวันพิพิธภัณฑสถาน
ไทย เรื่อง “ศิลปโบราณวัตถุ
โครงการก่อตั้งพิพิธภัณฑ
สถานจังหวัดสระบุรี” ในระหว่าง
วันที่ ๑๙ กันยายน ถึง ๑๙ ธันวาคม ๒๕๔๑

พิพิธภัณฑสถาน ดังนั้นจึงได้นำ
ศิลปวัตถุทั้งหมดมาเก็บ
รักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ เจ้าสามพระยา
เนื่องในวันพิพิธภัณฑสถาน
ไทย วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๑
จึงได้นำศิลปโบราณวัตถุ
ขึ้นเด่น ๆ ควรค่าแก่การ

ศึกษานำออกมาจัดแสดง

สำหรับผู้สนใจ สามารถเข้าชมได้ที่พิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
วันอังคาร - วันอาทิตย์ เว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์ เวลา
๐๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.

สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ จัดการแสดงต้อนรับเอเชียนเกมส์ที่อยุธยา

สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร จะจัดการ
แสดงต้อนรับเอเชียนเกมส์ขึ้น ณ อุทยานประวัติศาสตร์
พระนครศรีอยุธยา ระหว่างวันที่ ๑๑ - ๑๕ ธันวาคม
๒๕๔๑

นายภิรมย์ จีนะเจริญ รองอธิบดีกรมศิลปากร
เปิดเผยว่า “สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ได้รับการร้องขอจาก
ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มีการจัด
แสดงดนตรีและนาฏศิลป์ขึ้น ในช่วงการแข่งขันกีฬา
เอเชียนเกมส์ ณ บริเวณบึงพระราม คุ่มขุนแผน และ
วัดพระศรีสรรเพชญ์ ระหว่างวันที่ ๑๑ - ๑๕ ธันวาคม

๒๕๔๑ ซึ่งจะเป็นการนำเอาวัฒนธรรม การแสดงเด่น ๆ
ของแต่ละภาคมาจัดแสดง โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่ว
ประเทศทั้ง ๑๒ แห่ง และนอกจากนี้ยังมีคณะนักแสดง
นิทานของญี่ปุ่นมาร่วมแสดงอีกด้วย

รองอธิบดีกรมศิลปากรได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ชาวดี
สำหรับชาวเชียงใหม่ ประมาณเดือนมกราคม ๒๕๔๒
กรมศิลปากรจะอัญเชิญบทธาพระราชนิพนธ์ “พระ-
มहाชนก” ไปจัดแสดงที่โรงละครแห่งชาติเชียงใหม่ ผู้ที่
สนใจติดต่อสอบถามได้ที่ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์
โทร. ๒๒๔๑๓๙๔

กรมศิลปากรจัดหลักสูตรอบรมการบริหาร สถาบันส่งเสริมวัฒนธรรมที่มีคุณภาพแก่ เจ้าหน้าที่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

ตามที่กรมศิลปากรได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อคุณภาพในการบริหารและจัดการมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมตามหน้าที่และความรับผิดชอบของกรมศิลปากรขึ้น และคณะทำงานกำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ การพัฒนาคุณภาพงานด้านมรดกทางศิลปวัฒนธรรมนั้น เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอศิลป์ อุทยานประวัติศาสตร์ และเจ้าหน้าที่ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจะต้องมีส่วนเข้ามาร่วมคิดร่วมหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพด้วย การดำเนินงานจึงบรรลุเป้าหมาย

เพราะคุณภาพจะสมบูรณ์ได้จะต้องมีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑. องค์กรต้องมีคุณภาพ (Quality of productivities)

มีคณะผู้เชี่ยวชาญของกรมศิลปากรได้ร่างกรอบแนวทางและมาตรฐานไว้

๒. การจัดการตลาดต้องมีคุณภาพ (Quality of Marketing)

ซึ่งกรมศิลปากรได้เชิญผู้ชำนาญการในภาค

ธุรกิจเข้ามาช่วยให้คำแนะนำว่าจะทำอย่างไรลูกค้าจึงจะมาชมกิจกรรมของกรมศิลปากร

๓. การบริการที่เป็นเลิศ (Quality of Service)

คือลูกค้าได้รับความประทับใจในการบริการ เดินเข้ามาครั้งแรกแล้วตามมาในครั้งที่ ๒ และที่ ๓ ตามลำดับ ซึ่งภารกิจทั้ง ๓ ประการ (3 Qualities) จะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ

กัน กิจกรรมของกรมศิลปากรจึงจะบรรลุเป้าหมายอย่างที่ต้องการ คือ การเสริมสมรรถนะของคนให้มีความเข้มแข็ง รู้จักตัวเอง สภาพมีภูมิคุ้มกันกับกระแสวัฒนธรรมได้

จึงมอบหมายให้กองการเจ้าหน้าที่เชิญเจ้าหน้าที่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ และวิทยาลัยนาฏศิลป์ที่มีโรงละคร เข้ามาประชุมสัมมนาฝึกอบรมร่วมกัน เพื่อให้การบริการและการจัดการสถาบันส่งเสริมการศึกษาศิลปะและวัฒนธรรมที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากรจะได้มีคุณภาพมาตรฐานดังที่ผู้เชี่ยวชาญได้กำหนดไว้

คณะอนุกรรมการวันอนุรักษ์มรดกไทย

ประกวดรูปแบบสถาปัตยกรรม

ตามที่คณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย ปี ๒๕๔๑ - ๒๕๔๔ ได้อนุมัติหลักการให้การจัดงานวันอนุรักษ์มรดกไทย ปรับปรุงกิจกรรมการดำเนินงานวันอนุรักษ์มรดกไทย ๓ กิจกรรม คือ

๑. ให้การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่มรดกไทย ดำเนินการอย่างเป็นระบบ คือจัดกิจกรรมการอนุรักษ์มรดกไทยกับพื้นที่ศิลปะและวิทยาการภูมิปัญญาและเทคโนโลยีในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในประเทศ

๒. สร้างสรรค์พื้นที่สถาปัตยกรรมในท้องถิ่น อย่างน้อยจะต้องได้แบบรูปสถาปัตยกรรมที่บังคับเดินทางในแต่ละพื้นที่กับการแต่งกายไทยพื้นเมือง

๓. ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา ๔ ปี ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เฉพาะการฟื้นฟูศิลปะและวิทยาการไทยนำมาใช้ในการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจนั้น คณะอนุกรรมจะจัดนิทรรศการให้เข้าใจกรอบโครงสร้างของระบบการวัฒนธรรมกับการพัฒนาขึ้น ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ซึ่งได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาทรงเป็นประธานในพิธีเปิด ส่วนวันเวลาแล้วแต่จะทรงโปรด

นอกจากนี้คณะกรรมการยังเตรียมการประกวดรูปแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัย ซึ่งประกอบด้วย

๑. ศาลาที่พักคนเดินทาง
๒. บ้านเรือนที่อยู่อาศัย
๓. ห้องแถวศูนย์การค้า
๔. สถานที่ราชการ

โดยแบ่งรูปแบบออกเป็น ๔ ภาค ๔ เขต คือ

๑. ภาคกลาง ประกอบด้วย ๓ เขต
กรุงเทพมหานครและบริเวณใกล้เคียง
ภาคกลางด้านตะวันตก
ภาคกลางด้านตะวันออก

๒. ภาคเหนือ ประกอบด้วย
ภาคเหนือตอนบน
ภาคเหนือตอนล่าง

๓. ภาคอีสาน ประกอบด้วย
อีสานตอนบน
อีสานตอนล่าง

๔. ภาคใต้ ประกอบด้วย
ภาคใต้ตอนบน
ภาคใต้ตอนล่าง

โดยให้สถาปนิก นักประวัติศาสตร์ศิลปะ นายช่างศิลปกรรม และนักวิชาการ และประชาชนทั่วไป เสนอรูปแบบด้านหน้า ด้านข้าง เพื่อสะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น แบบเสาฐานหรือได้ทุน ตัวผนังอาคาร และหลังคาของแต่ละภาค ทั้งนี้จะต้องมีภาพถ่ายของสถาปนิกในอดีต เช่น ภาพถ่ายอาคาร ภาพเขียนในอดีต หรือภาพจารึกบนผนังโบราณสถาน

รูปแบบที่ชนะการประกวด คณะกรรมการจะได้จัดพิมพ์เผยแพร่ให้สถานศึกษา หน่วยงานราชการ ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนางานสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นต่อไปด้วย

รายละเอียดรวบรวมได้จากสถาบันศิลปกรรม กรมศิลปากร โทรศัพท์หมายเลข ๒๘๒-๕๔๔๗, ๒๘๒-๐๓๕๐, ๒๘๒-๕๔๔๖

ข้อมูลใหม่จาก ปราสาทกู๋บ้านเขวา มหาสารคาม

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี
สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๗ ขอนแก่น

ปราสาทกู๋บ้านเขวา อ.เมือง มหาสารคาม

“ปราสาทกู๋บ้านเขวา” หรือบางท่านเรียกว่า “กู๋-มหาธาตุ” ตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านเขวา ตำบลเขวา อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยอยู่ห่างจากตัวเมืองมหาสารคาม ไปทางทิศตะวันออกตามถนนสายมหาสารคาม - ร้อยเอ็ดราว ๑๒ กิโลเมตร จึงมีทางแยกซ้ายเข้าไปอีกประมาณ ๓ กิโลเมตร ก็ถึงปราสาทกู๋บ้านเขวา โบราณสถานนี้ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

ในปีงบประมาณ ๒๕๔๐ - ๒๕๔๑ ทางสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๗ ขอนแก่น ได้รับงบประมาณเพื่อการขุดแต่งและบูรณะ จึงได้จ้างห้างหุ้นส่วนจำกัดปุราณรักษ์ ดำเนินการบูรณะปราสาทดังกล่าวด้วยวิธีอนาสตีโลซิส ซึ่งขณะนี้ได้ดำเนินการบูรณะในส่วนของปราสาทประธานและอาคารประกอบอื่น ๆ เกือบสมบูรณ์แล้ว

จากผลการดำเนินงานในปี ๒๕๔๐ ที่ผ่านมา ภายหลังการขุดแต่งพบว่า ปราสาทกู๋บ้านเขวามีผังหลักของอาคาร คือ ปราสาทประธานก่อด้วยศิลาแลง มีเรือนธาตุ (ห้องครรภคฤหะ) รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเพิ่มมุม ขนาด ๕ x ๕ เมตร โดยมีมุขต่อยื่นออกมาทางด้านทิศตะวันออก ส่วนบนทำเป็นชั้นลดเลียนแบบเรือนธาตุซ้อนกันขึ้นไป ๔ ชั้น จึงถึงส่วนบัวยอดปราสาท ทางด้านมุขทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน มีวิหารหรือบรรณาลัย ๑ หลังตั้งอยู่แต่คงเหลือเฉพาะส่วนฐานรากที่เป็นห้องรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยมีมุขลดด้านหน้า ๑ ห้อง บรรณาลัยหลังนี้มีขนาด ๖ x ๗.๕๐ เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันตก อาคารทั้งสองหลังมีกำแพงศิลาแลงก่อล้อมเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๒๕ x ๓๗ เมตร บริเวณกึ่งกลางกำแพงแก้วด้านหน้า (ทิศตะวันออก) มีประตูซุ้ม (โคปุระ) ที่มีผังเป็นรูปกากบาท ขนาด ๑๐ x ๑๑ เมตร เพื่อใช้เป็นทางเข้าสู่ศาสนสถาน แต่ก็อยู่ในสภาพที่ชำรุดไปมากแล้ว

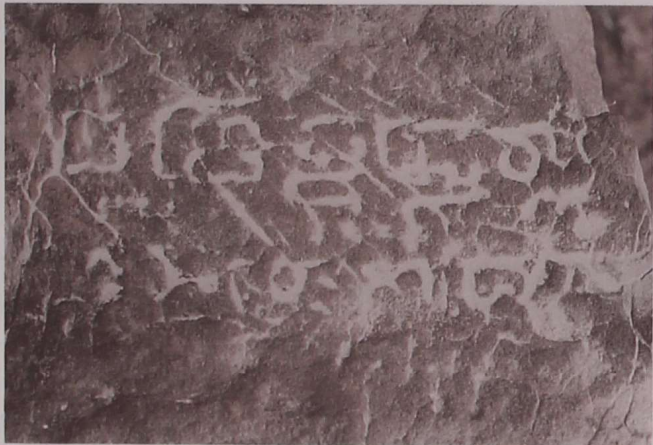
ข้อมูลเดิมของปราสาทบ้านเขว

“ปราสาทบ้านเขว” หรือ “คูมหาธาตุ” ตามที่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อปี ๒๔๗๘ นั้น ในหนังสือทะเบียนโบราณวัตถุสถานทั่วราชอาณาจักรของกรมศิลปากรที่ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า

“...คูมหาธาตุ เมืองยางพิศนาค ชาวบ้านเรียกว่า “กุ” สร้างด้วยศิลาแลง อยู่ภายในกำแพงศิลาแลง กว้าง ๑๑

พระโพธิสัตว์ ๒ องค์ พบจากปราสาทบ้านเขว ปัจจุบันเก็บไว้ที่วัดมหาสารคาม

จารึกที่กรอบประตูมุขหน้า ปราสาทบ้านเขว

วา ๒ ศอก สูง ๓ วา ๑ คืบ ภายในปราสาทมีเทวรูปศิลา ๒ องค์ คือ

๑. เทวรูปประทับนั่งพนมมือถือสังข์ หน้าตักกว้าง ๙ นิ้ว อยู่บนแท่น กว้าง ๘ นิ้ว ยาว ๑๒ นิ้ว สูง ๒ ศอก สมัยลพบุรี

๒. เทวรูปประทับนั่งศิลา เคียงและพระหัตถ์ไม่มี สมัยลพบุรี

๓. เคียงเทวรูปทำด้วยศิลา และหัตถ์เทวรูปถือ

คัมภีร์คิลลา สมัยลพบุรี ทั้ง ๒ ชิ้น...”

สำหรับโบราณวัตถุหมายเลข ๑ - ๒ นั้น เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๗๘ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ติสโส อ้วน) พร้อมเจ้าเมืองมหาสารคามในขณะนั้น ได้ไปชมกุบ้านเขว เกรงว่าประติมากรรมทั้งสององค์จะสูญหาย จึงให้นำไปเก็บไว้ที่ศาลากลาง และต่อมาได้ย้ายมาเก็บไว้ที่วัดมหาชัยในตัวเมืองมหาสารคามจนถึงทุกวันนี้ ส่วนโบราณวัตถุหมายเลข ๓ ขณะนี้ยังไม่สามารถสอบค้นได้ว่าอยู่ที่ใด

จากการศึกษาโบราณวัตถุหมายเลข ๑ (เทวรูปประทับนั่งพนมมือถือสังข์?) ที่เก็บรักษาไว้ที่วัดมหาชัยนั้น พบว่าเป็นประติมากรรมลอยตัว สลักจากหินทรายสีเทา แต่ปัจจุบันมีการทาสีทับหมดทั้งองค์ ลักษณะของรูปเคารพดังกล่าว มีหน้าตักกว้าง ๓๐ ซม. สูง ๔๗ ซม. สลักเป็นรูปโพธิสัตว์ประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม สวมศิราภรณ์อันประกอบด้วย กระบังหน้าและมงกุฎรูปกรวยอยู่เหนือเศียรเกล้า อันแสดงถึงงานศิลปกรรมแบบบายนของเขมร

เมื่อพิจารณาจากพระหัตถ์ทั้งสองของรูปเคารพที่ถือวัตถุบางอย่าง (หม้อน้ำมนต์ หรือผลสมอ) ไว้ที่ระดับพระนาภีนั้น นักวิชาการบางท่านจึงให้ข้อสันนิษฐานว่า อาจเป็นรูปของ “พระโพธิ์ชยคุรุไวฑูรย์ประภา” ผู้เป็นพระโพธิสัตว์ผู้รักษาโรคภัยทั้งปวง ตามคติของพุทธศาสนาเถรวาทนิกายมหายาน ซึ่งเราได้เคยพบพระนามดังกล่าวจากจารึกหลายหลักในศาสนสถานประจำรอยศาลทั้งในเขมรและดินแดนของไทย ซึ่งอาคารดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่ได้สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งอาณาจักรเขมร

ข้อมูลใหม่

จากการขุดแต่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้พบหลักฐานต่าง ๆ อยู่พอสมควร โดยมีโบราณวัตถุสำคัญดังนี้

๑. จารึกที่วงกบประตูของห้องมุขหน้าปราสาทประธาน เป็นจารึกอักษรขอม ภาษาสันสกฤต จำนวน ๒ บรรทัด ซึ่งทางสำนักงานโบราณคดีฯ ที่ ๗ ได้ขอความ

อนุเคราะห์จากหอสมุดแห่งชาติเพื่อช่วยในการศึกษาจารึก
ดังกล่าว ทางหอสมุดได้มอบให้ อาจารย์ชะเอม แก้วคล้าย
ผู้เชี่ยวชาญภาษาโบราณ อ่าน / แปล ได้ความดังนี้

๘ ๕ ๕ ๕ ๕ (๙) ๙ (๕) ๙ (๕) ๙

คำอ่าน

ผจญ วณ เล วา

(ส)น วรร อาศรม

คำแปล

เชิญ/บูชา พระเจ้า

ที่อยู่ในอาศรม

ซึ่งจากรูปอักษรจารึกที่เหลือชัดเจนอยู่บางรูป
อาจารย์ชะเอม แก้วคล้าย ได้กำหนดอายุของจารึก โดย
ประมาณไว้ว่าคงอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘

๒. พระพุทธรูปบุเงิน พบบรรจุอยู่ในภาชนะดินเผา
ทรงไหเนื้อแกร่ง เคลือบผิวสีเขียวมะกอก โดยพบอยู่ใกล้
กำแพงแก้วด้านทิศเหนือ พระพุทธรูปบุเงินที่พบมีจำนวน
๑๑ องค์ เป็นพระประทับนั่งปางมารวิชัย ซึ่งในจำนวนนี้
มี ๒ องค์ ที่พบว่ามีจารึกอักษรไทน้อยไว้ที่ส่วนฐาน
องค์พระด้วย ทางสำนักงานโบราณคดีฯ ที่ ๗ จึงได้
ขอความอนุเคราะห์จากอาจารย์กิตติวัฒน์ สัตนาโค
นักวิชาการศึกษาจากสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม
อีสาน ในการอ่าน / แปล และได้ผลดังนี้

พระพุทธรูปองค์ที่ ๑

มีจารึกอักษร ๒ บรรทัด อักษรไทน้อย อ่านว่า

สังกราช ๘๓ กา...ติ นเพ็ง พระเจ้า

เม็งมีใจ ไสศรีท(ธา) สร้า(ง)

พระพุทธรูปองค์ที่ ๒

จารึกอักษร ๓ บรรทัด อักษรไทน้อย อ่านว่า

สังกราชราชา ๕๑๐ ตัว

เดือน ๕ เพ็ง (วัน) ๔ แสนไชย

ผัวเมีย กับทั้งบุตรตะ (นัดต)

พร้อมกันมีศรีท (ธาสร้าง)

พระเจ้าเงินไว้ (กับศาสนา)

นิพนพาน บัจจโย (ไทตุ)

ซึ่งอาจารย์กิตติวัฒน์ ได้ให้ความเห็นว่า คักราช ๕๑๐
นั้น น่าจะหมายถึง พ.ศ. ๒๐๙๑ (ห่างจากปัจจุบัน ๔๕๐ ปี)

๓. ภาชนะดินเผา ในการขุดแต่งได้พบภาชนะดินเผา
อยู่พอสมควร เช่น เครื่องเคลือบขาว เขียนสีแดงด้านนอก
แบบเครื่องถ้วยญี่ปุ่น (อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔)

พระวัชรปาณีทรงครุฑ พบจากการขุดแต่งปรังค์ภูบ้านเขว เมื่อปี ๒๕๔๐

ที่บริเวณด้านทิศตะวันออกของปราสาทประธาน, ภาชนะ
ทรงไหเนื้อแกร่งแบบล้นข้างที่บริเวณแนวกำแพงด้าน
ทิศเหนือ (อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๓) รวมทั้ง
ได้เศษภาชนะดินเผาอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็น
เศษภาชนะแบบเนื้อดิน และเนื้อแกร่งเคลือบผิวสีน้ำตาล
เข้ม อันเป็นกลุ่มเครื่องถ้วยบุรีรัมย์ อายุราวพุทธศตวรรษ
ที่ ๑๗ - ๑๘

๔. กระเบื้องดินเผาและเครื่องประดับหลังคา จาก
การขุดแต่งภายในพื้นที่บริเวณปราสาท ได้พบกระเบื้อง
ดินเผาที่ใช้มุงหลังคาและเครื่องประดับหลังคาอยู่หลาย

รูปแบบ เช่น กระเบื้องมุงหลังคาแผ่นโค้ง และกระเบื้อง
เชิงชายที่ทำเป็นลายกลีบบัว บราลีดินเผาทรงกลมเรียว
ตลอดจนตัวครอบบนสันหลังคาซึ่งพบกระจายทั่วไป แต่มี
ที่น่าสังเกตว่า ได้พบอยู่เป็นจำนวนมากที่บริเวณส่วนหน้า
ของมูขุปราสาทประธานทางซีกทิศเหนือ ซึ่งสันนิษฐานว่า
บริเวณมุขด้านหน้านั้นแต่เดิมคงมีอาคารที่มีโครงสร้างเป็น

พระพุทธรูปบุเงิน องค์ที่ ๒ (มีจารึก) จากปรangkūบ้านเขว

หลังคาเครื่องไม้อยู่ในบริเวณส่วนนี้ด้วย ซึ่งก็สอดคล้อง
กับที่เคยได้พบอยู่ในศาสนสถานประเภทเดียวกัน เช่นที่
ปราสาทตาเมือนโต๊ด สุรินทร์ ปราสาทปรangkū ชัยภูมิ
 เป็นต้น

สำหรับในการขุดแต่งที่ดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๔๑
ที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ได้ค้นพบโบราณวัตถุเพิ่มเติม
หลายชิ้น ดังเช่น ไหบรรจุพระพุทธรูป จำนวน ๓ ไห
และประติมากรรม (ชำรุด) รูปพระโพธิสัตว์วัชรปาณีทรง
ครุฑ เป็นต้น สำหรับรูปพระวัชรปาณีทรงครุฑที่ได้ขุดพบ
นั้น ได้เคยค้นพบจากศาสนสถานประเภทเดียวกันหลาย

แห่ง เช่น ที่กู๋แก้ว ขอนแก่น (ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑ
สถานขอนแก่น) ปราสาทจอมพระ และกลุ่มปราสาทตาเมือน
สุรินทร์ (ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ)

ข้อสันนิษฐานเบื้องต้น จากการศึกษาเปรียบเทียบ
แผนผังของอาคาร รูปแบบสถาปัตยกรรม ตลอดจน
โบราณวัตถุที่พบ แสดงให้เห็นว่า อาคารดังกล่าวนี้คงสร้าง
ขึ้นเพื่อใช้เป็นศาสนสถานประจำโรงพยาบาล (อโรคยศาล)
ในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (ศิลปะแบบบาเยนของ
เขมร) เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งจารึกจากปราสาท
ตาพรหมของเขมร ได้กล่าวถึงการสร้างอโรคยศาลต่าง ๆ
จำนวน ๑๐๒ แห่ง ในรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งเราก็ได้
พบอาคารในรูปแบบแผนผังเช่นเดียวกันนี้ในเมืองไทยกว่า
๒๐ แห่ง อย่างไรก็ตามหลังจากสิ้นสุดอิทธิพลจากอาณาจักร
เขมรแล้ว ศาสนสถานนี้ก็ยังคงมีการเคารพนับถือกันสืบ
ต่อมาในศิลปะแบบล้านช้าง ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ - ๒๒
ด้วย ดังที่ปรากฏพบพระพุทธรูป (ที่มีจารึก) จากการขุด
แต่งภายในบริเวณศาสนสถานเป็นหลักฐานยืนยันอยู่

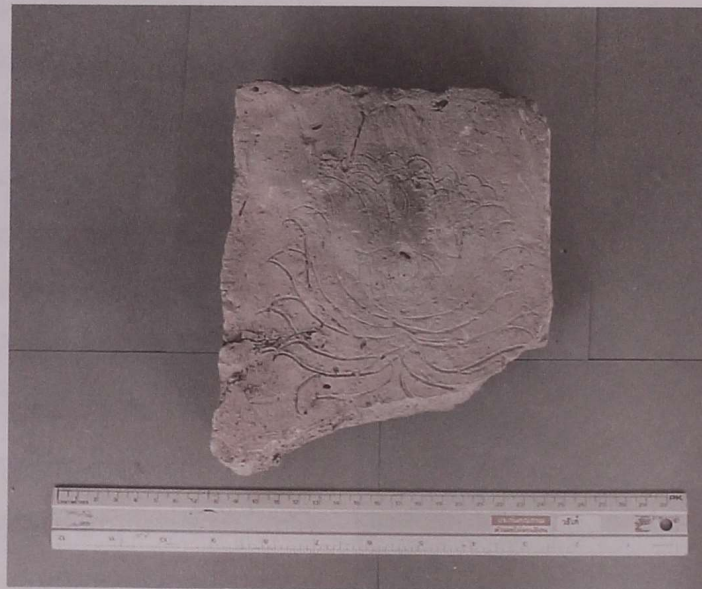
ทางสำนักงานโบราณคดีฯ ที่ ๗ คาดหวังว่าเมื่อ
เสร็จสิ้นขั้นตอนในการบูรณะโบราณสถานทั้งหมดแล้ว
เราก็อาจมองเห็นภาพรวมของศาสนสถานนี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
และจะเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับ
อโรคยศาลที่พบในเมืองไทยได้ในอีกระดับหนึ่ง

อ้างอิง

๑. สมชาติ มณีโชติ, ปรangkūบ้านเขว “อโรคยศาล”,
มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๓๑
๒. ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปรานรักษ์, รายงานการขุดแต่งและ
บูรณะโบราณสถาน ปรangkūบ้านเขว ตำบลเขว
อำเภอเมือง มหาสารคาม, (เอกสารพิมพ์คอมพิวเตอร์
เสนอสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
ที่ ๗ ขอนแก่น), ๒๕๔๐
๓. กรมศิลปากร, ทะเบียนโบราณวัตถุสถานทั่วราชอาณาจักร,
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ, ๒๕๑๖

ลวดลายบนแผ่นอิฐ จากโบราณสถานในจังหวัดสุพรรณบุรี

วสันต์ เทพสุริยานนท์
สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๒ สุพรรณบุรี

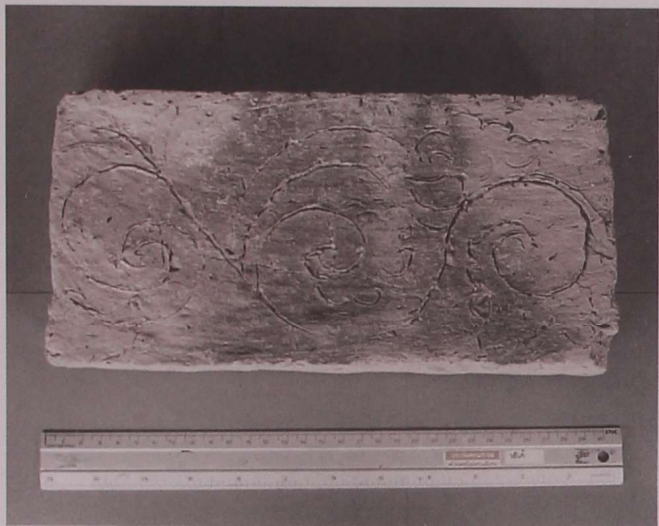
แผ่นอิฐหมายเลข ๑

ในการดำเนินงานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานขุดแต่ง หรือการดำเนินงานบูรณะโบราณสถานในหลาย ๆ แห่งของประเทศไทย สิ่งหนึ่งที่จะพบเห็นอยู่บ่อยครั้งคือลวดลายต่าง ๆ บนวัสดุประกอบการสร้างโบราณสถานแห่งนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นปรากฏบนแผ่นอิฐ หรือหิน ซึ่ง

ลวดลายดังกล่าวไม่ได้ใช้เป็นลวดลายประดับโบราณสถาน แต่จะพบอยู่ตามส่วนประกอบต่าง ๆ ของโบราณสถาน ซึ่งเป็นลวดลายที่เกิดขึ้นจากความไม่ได้ตั้งใจให้เป็นลวดลายประดับ แต่ลวดลายที่ปรากฏเหล่านั้นได้กลายมาเป็นหลักฐานอีกประเภทหนึ่งที่สะท้อนถึงอดีตอีกแง่มุมหนึ่งให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

แผ่นอิฐหมายเลข ๒

แผ่นอิฐหมายเลข ๓

การดำเนินงานทางโบราณคดีในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้พบลวดลายบนแผ่นอิฐจากโบราณสถานหลายแห่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภาพในอดีตที่แสดงออกถึงความคุ้นเคยกับภาพที่วาดลงบนแผ่นอิฐ หรืออาจจะเป็นเหตุบังเอิญที่เกิดขึ้นในการประกอบกิจกรรมและปรากฏร่องรอยให้เห็นในปัจจุบัน

ลวดลายบนแผ่นอิฐที่พบจากโบราณสถานในจังหวัดสุพรรณบุรี พบด้วยกันหลายแห่งจากการดำเนินงานทางโบราณคดีในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๑ แต่ที่จะเสนอต่อไปนี้จะพบบริเวณกำแพงเมืองโบราณ

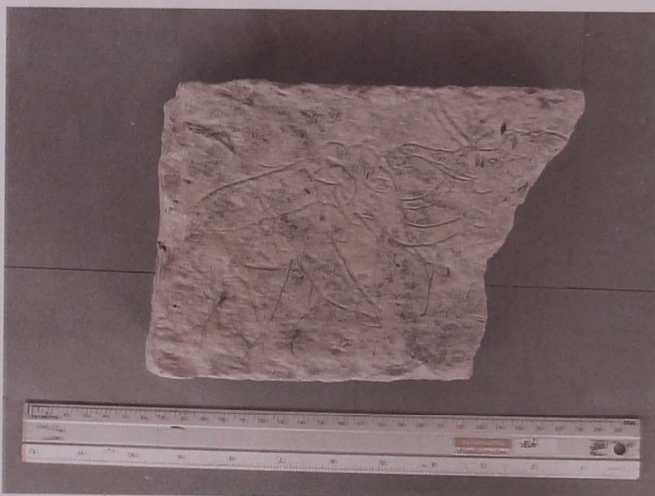
สุพรรณบุรีเป็นส่วนใหญ่ ดังนี้

แผ่นอิฐหมายเลข ๑ พบจากโบราณสถานซากเจดีย์บนยอดเขาดีสลัก สภาพแผ่นอิฐชำรุด มีขนาด ๕ x ๑๕ x ๑๘ เซนติเมตร บนแผ่นอิฐวาดเป็นลายดอกไม้แบบจีนอย่างที่เราเรียกกันว่า “ดอกโบตั๋น” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้วาดต้องมีความคุ้นเคยกับดอกไม้ชนิดนี้เป็นอย่างดี เพราะจากภาพแสดงรายละเอียดของกลีบดอกที่ชัดเจน

แผ่นอิฐหมายเลข ๒ พบจากการขุดแต่งโบราณสถานกำแพงเมืองโบราณสุพรรณบุรีด้านทิศใต้

แผ่นอิฐหมายเลข ๔

แผ่นอิฐหมายเลข ๕

อิฐอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ขนาด ๔.๕ x ๑๔ x ๒๖ เซนติเมตร ลวดลายบนแผ่นอิฐเป็นภาพลายก้านขด และภาพดอกไม้ ภายในเส้นกรอบตามแนวยาวของแผ่นอิฐ ด้านบนแนวเส้นกรอบวาดเป็นรูปปีกกาปลายม้วนเป็นวงทั้งสองข้าง

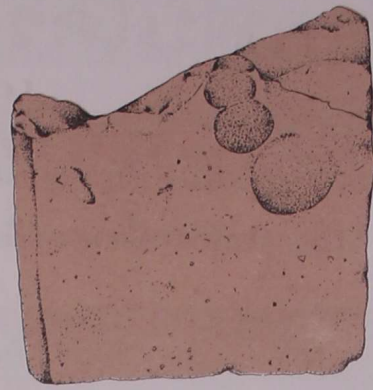
แผ่นอิฐหมายเลข ๓ พบจากการขุดแต่ง

โบราณสถานกำแพงเมืองโบราณสุพรรณบุรีด้านทิศใต้
อิฐอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ขนาด ๕.๕ x ๑๔.๕ x ๒๙ เซนติเมตร ลวดลายบนแผ่นอิฐเป็นภาพลายก้านขด ม้วนเป็นวงอย่างต่อเนื่องจำนวน ๓ วง

แผ่นอิฐหมายเลข ๔ พบจากการขุดแต่ง
โบราณสถานกำแพงเมืองโบราณสุพรรณบุรีด้านทิศใต้

แผ่นอิฐหมายเลข ๖

อิฐอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ขนาด ๖ x ๑๕ x ๓๐ เซนติเมตร ลักษณะของภาพอยู่ในแนวตั้ง โดยส่วนบนของภาพวาดเป็นรูปต้นไม้หรือใบโพธิ์ ส่วนด้านล่างของภาพวาดเป็นลายก้านขด

แผ่นอิฐหมายเลข ๕ พบจากการดำเนินงานบูรณะกำแพงเมืองโบราณสุพรรณบุรีด้านทิศใต้ อิฐอยู่ในสภาพชำรุด ขนาด ๕ x ๑๕ x ๑๙ เซนติเมตร ลวดลายบนแผ่นอิฐวาดเป็นภาพช้าง ๒ เชือกหันหน้าเข้าชนกัน ช้างเชือกทางด้านซ้ายมีสภาพสมบูรณ์ ทำให้เห็นถึงสายรัด และผ้าคลุมหลังช้าง ซึ่งแสดงว่าช้างเชือกที่วาดนี้เป็นช้างเลี้ยงไม่ใช่ช้างป่า

แผ่นอิฐหมายเลข ๖ พบจากการขุดแต่งกำแพงเมืองโบราณสุพรรณบุรีด้านทิศเหนือ บริเวณที่สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าเป็นแนวกรอบประตูเมือง สภาพอิฐชำรุด มีขนาด ๔ x ๑๔ x ๑๕ เซนติเมตร ภาพบนแผ่นอิฐเป็นรอยเท้าเบื่องขวาของคนช่วงนี้หัวแม่เท้า ลักษณะรอยลึกและชัดเจนมาก แสดงให้เห็นว่าคนในอดีตมีขนาดของเท้าที่ใหญ่และหนา

จากภาพที่ปรากฏบนแผ่นอิฐทั้งหมดที่กล่าวมา สะท้อนให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้คนในอดีตที่คุ้นเคยเป็นอย่างดี โดย

เฉพาะลักษณะของภาพที่วาดไม่จริงจังที่จะนำไปเป็นลวดลายประดับ เป็นการวาดเล่น ๆ หรือเกิดจากความบังเอิญ แต่ก็สามารถสะท้อนให้เห็นถึงห้วงสภาวะของอารมณ์ ความรู้สึก ความคุ้นเคย และสภาพแวดล้อมที่คนในอดีตต้องประสบอยู่อย่างสม่ำเสมอได้

การขุดพบโครงกระดูกมนุษย์โบราณ ที่บ้านโคกพริก จังหวัดราชบุรี

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑ ราชบุรี

โครงกระดูกจำนวน ๓ โครง ขั้วมือเป็นโครงกระดูกหมายเลขหนึ่ง ด้านทิศเหนือ แหล่งโบราณคดีบ้านโคกพริก ต.คู้กระถิ่น อ.เมือง จ.ราชบุรี

เมื่อกลางเดือนสิงหาคม ๒๕๕๑ ที่ผ่านมา ได้มีการขุดพบโครงกระดูกมนุษย์โบราณที่บริเวณสนามหลังองค์การบริหารส่วนตำบลคู้กระถิ่น บ้านโคกพริก ตำบลคู้กระถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ภายหลังจากสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑ ราชบุรี ได้สั่งระงับการขุดแล้ว นายสถาพร ขวัญยืน ผู้อำนวยการสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๑ ราชบุรี ได้เปิดเผยเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ว่า แหล่งโบราณคดีมีลักษณะเป็นเนินดิน อยู่ห่างจากเมืองคูบัว ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกประมาณ ๓ กิโลเมตร และมีลำน้ำแควอ้อมอยู่ห่างไปทางทิศตะวันตกเช่นเดียวกัน ประมาณ ๔๐๐ เมตร

โบราณวัตถุที่พบจากการขุดได้แก่ โครงกระดูก ฝังเรียงกันอยู่จำนวน ๓ โครง ตามแนวทิศเหนือ - ใต้ และหันศีรษะไปทางทิศตะวันออก การวิเคราะห์ โครงกระดูกเหล่านี้ในเบื้องต้นโดย นางประพิศ ชูศิริ ตำแหน่งภัณฑารักษ์ ๗ มีรายละเอียด ดังนี้

โครงกระดูกที่หนึ่ง วางอยู่ด้านทิศเหนือ ฝังนอนหงายเหยียดยาวตะแคงหน้ามาทางซ้าย (ทิศใต้) เป็นโครงกระดูกเพศชาย อายุประมาณ ๓๐ - ๓๕ ปี สูงประมาณ ๑๖๑ เซนติเมตร

โครงกระดูกที่สอง อยู่ตรงกลาง นอนหงาย เช่นเดียวกัน ศีรษะตรง เป็นโครงกระดูกเพศหญิง อายุประมาณ ๒๐ - ๒๕ ปี สูงประมาณ ๑๕๖ เซนติเมตร

โครงกระดูกที่สาม วางอยู่ด้านทิศใต้ นอนหงายเหยียดยาว ตะแคงหน้ามาด้านขวามือ (ทิศเหนือ) กระดูกขาบางส่วนและข้อเท้าหายไป เป็นโครงกระดูกเพศชาย อายุประมาณ ๒๕ - ๓๐ ปี สูงประมาณ ๑๕๘ เซนติเมตร

นอกจากโครงกระดูกเหล่านี้แล้ว ได้พบโบราณวัตถุอีกหลายประเภท เช่น ภาชนะดินเผาบรรจุกระดูกที่เผาไปแล้ว เศษภาชนะดินเผาที่พบมีหลายแบบ ทั้งแบบผิวเรียบ และตกแต่งลวดลายด้วยลายเชือกทาบ และลายขูดขีด ภาชนะดินเผาทรงกลมขนาดเล็กคล้ายกับภาชนะดินเผาที่พบจากแหล่งโบราณคดีโคกพลับ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นภาชนะสำหรับบรรจุแร่ที่จะนำมาหลอม โบราณวัตถุที่ทำจากดินเผาประเภทอื่น ได้แก่ แวดินเผา และลูกกระสุนดินเผา

เครื่องประดับประเภทกำไล ทำจากเปลือกหอย และประเภทลูกปัดทำจากแก้ว หิน และลูกปัดทำจากกระดูกสันหลังปลา นำมาฝนให้ได้รูปและเจาะรูตรงกลาง

นอกจากนี้พบกระดูกสัตว์ประเภทต่าง ๆ เช่น หมู วัว ควาย รวมทั้งเปลือกหอยแครงด้วย

จากหลักฐานทางด้านโบราณคดีที่พบ ประกอบกับการพิจารณาเปรียบเทียบกับ การพบโบราณวัตถุจากแหล่งโบราณคดีแห่งอื่นบริเวณใกล้เคียง ทำให้พิจารณาได้ว่า แหล่งโบราณคดีบ้านโคกพลับแห่งนี้ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย และมีการฝังศพรวมอยู่ด้วย โดยมีอายุอยู่ในช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย หรือประมาณ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว

พระพุทธไสยาสน์ขุณอินทประมุข คูเมืองอ่างทอง

จุฬาทิพย์ หงษ์ทอง
งานประชาสัมพันธ์

วัดขุณอินทประมุข ตั้งอยู่ที่ ต.บางพลับ อ.โพธิ์ทอง
ประกาศขึ้นทะเบียนในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่
๗๕ เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ วัดนี้มีโบราณวัตถุที่
สำคัญ คือพระพุทธไสยาสน์องค์ใหญ่ที่นับได้ว่ายาวที่สุดใน
ประเทศไทย วัดความยาวจากพระรัศมีถึงพระบาทได้ ๕๐ เมตร
แต่น่าเสียดายที่ในปัจจุบัน องค์พระได้เกิดการทรุดตัว และ
พังทลายลงบางส่วน

การเดินทางไปวัดขุณอินทประมุขนี้ สามารถไปได้ ๒ ทาง
คือ ตามถนนสายอ่างทอง-โพธิ์ทอง จากอ่างทองไปประมาณ
๘ กิโลเมตร แยกขวาทางเข้าวัดท่าตลาดระยะทางประมาณ
๓ กิโลเมตรถึงวัดขุณอินทประมุข และอีกทางหนึ่งไปตามถนน

อ่างทอง-สิงห์บุรี ประมาณกิโลเมตรที่ ๗ จะมีทางแยกซ้ายมือเป็นทางลูกรังระยะประมาณ ๓ กิโลเมตร ก็จะถึงวัดเช่นกัน

สำหรับประวัติพระพุทธรูปไสยาสน์องค์นี้ สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยกรุงสุโขทัย พระยาเลอไทสร้างขึ้น

กุศลจะตกไปถึงองค์พระมหากษัตริย์ จึงถูกเขียนจนตาย พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงเห็นว่าขุนอินทรประมูลมีความศรัทธาต่อพระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง จึงทรงให้ฝังร่างของขุนอินทรประมูลไว้ในเขตพระวิหาร แล้วพระราชทานนามวัด "วัดขุนอินทประมูล" และถวาย

เป็นพุทธรูป และได้นามพระนามว่า "พระพุทธรูปไสยาสน์เลอโทณมิต" มีลักษณะและขนาดใกล้เคียงกับพระนอนจักรสีห์ จ.สิงห์บุรี เดิมพระพุทธรูปไสยาสน์ประดิษฐานอยู่ในวิหาร แต่ต่อมาหักพังหมด เมื่อเสียกรุงครั้งที่ ๑ วัดนี้จึงกลายเป็นวัดร้าง และพระนอนองค์นี้ถูกทิ้งร้างไม่ได้รับการดูแลรักษา ต่อมาในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ยุทธยาตอนปลาย ขุนอินทรประมูล ซึ่งเป็นชาวจีน ดำรงตำแหน่งนายอากรได้ดำเนินการปฏิสังขรณ์ขึ้น โดยได้ยกยกอกรทรัพย์หลวงมาบูรณะ ครั้งเรื่องเปิดเผยขึ้นก็ถูกสอบสวน แต่ขุนอินทรประมูลไม่ยอมทูลความจริง ด้วยกลัวว่าส่วน

พระนามพระพุทธรูปไสยาสน์ใหม่ว่า "พระพุทธรูปไสยาสน์ขุนอินทประมูล" วัดนี้กรมศิลปากร ได้ทำการบูรณะเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๑ และครั้งที่สองเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔

พระพุทธรูปไสยาสน์ขุนอินทประมูล ในอดีตแม้ว่าจะอยู่กลางทุ่งวัดร้าง แต่ก็ยังได้ชื่อว่าเป็นพระนอนที่มีชื่อและเป็นที่น่าถือศรัทธาของประชาชน ในเทศกาลไหว้พระข้าวอ่างทองและจังหวัดใกล้เคียงจะพากันมาไหว้พระนอนขุนอินทประมูลทุกปี ปัจจุบันองค์พระพุทธรูปไสยาสน์อยู่กลางแจ้ง อาคารพังหมดแล้วเหลือแต่เสาต้นหน้า ด้านปลายพระบาทเป็นกลุ่มกุฏิสร้างขึ้นใหม่ ทางลานด้านตะวันตกเป็นกลุ่มโบราณสถาน ตั้งอยู่บน

เนรมิตซากวิหารเหลือแต่ผนังก่ออิฐและเจดีย์เล็ก ๆ ๒ องค์ ตรงหน้าพระนอนมีรูปปั้นของขุนอินทรประมูล ประดิษฐานอยู่ และล่าสุดเมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๑ ที่ผ่านมา องค์พระนอนได้ทรุดตัวพังทลายลงบางส่วน ตามหนังสือรายงานข้อเท็จจริงเรื่องการพังทลายขององค์พระ ที่คณะกรรมการ- การก่อสร้างหลังคา- คลุมพระพุทธรูปไสยาสน์ ทำหนังสือชี้แจงมา ว่าก่อนเกิดเหตุ ได้มี ฝนตกหนักติดต่อกัน ๖ วัน ๖ คืน ตั้งแต่วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๔๑ ถึง วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๑ ประกอบกับในช่วงนี้ ทางวัดได้จัดงาน

ทางไปตรวจสอบหาสาเหตุ และหาทางป้องกันแก้ไข โดยในขั้นแรกได้ดำเนินการแก้ไขคือให้ใช้ผ้าใบหรือ ผ้าพลาสติกหุ้มคลุมส่วนพังทลายเพื่อป้องกันน้ำฝน ก่อน และให้ใช้ปูนทรายเทกันแนวที่พังทลาย เพื่อมิให้เกิดการพังทลายในส่วนอื่นอีก ก่อนที่จะได้ดำเนินการ

ประจำปีขึ้นด้วยมิมหรสพหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีวงดนตรีสตริงมาแสดง ใช้ลำโพงขนาดใหญ่ถึง ๖ ชุด ตั้งอยู่บริเวณหน้าองค์พระนอน ทำให้เกิดแรงสะเทือน เกิดรอยแตกร้าวบริเวณค่ององค์พระ เกือบจะพังทลาย ผนังอิฐด้านหลังถล่มลง เนื่องจาก น้ำฝนไหลซึมซังอยู่ในรอยแตกที่เป็นร่องระหว่าง องค์พระที่ก่ออิฐกับกำแพงผนังทางเดินหลังตลอดแนว เมื่อได้รับแรงสะเทือนจากเครื่องขยายเสียงทำให้พังลงมาเป็นแถบ นอกจากนี้ เมื่อผนังด้านนอกพังลง ก็ได้ดึงเอาส่วนในที่เป็นแนวขององค์พระพังลงมาด้วย มีระยะความยาวประมาณ ๒๐ เมตร

ก่อสร้างหลังคาคลุมองค์พระพุทธรูปไสยาสน์ และการบูรณะต่อไป

ข้อมูลและภาพโดย

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา

กรมศิลปากร เมื่อได้รับแจ้งจากทางวัด ในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๑ อธิบดีกรมศิลปากร (นายนิคม มูลิกะคามะ) พร้อมกับเจ้าหน้าที่จาก สำนักงานโบราณคดีที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา ได้เดิน

หัวล้านชนกัน

การละเล่นไทยในภาพเขียนและวรรณคดี

เสาวลักษณ์ แซ่ลี
เรียบเรียง

ภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทยในวัดหลายแห่งไม่เพียงแต่เรื่องเกี่ยวกับวรรณคดีเท่านั้นที่ถูกนำมาถ่ายทอดเป็นภาพวาดอันงดงาม วิถีความเป็นไทยหลายอย่างก็ปรากฏอยู่ตามผนังโบสถ์วิหาร

ด้วยเช่นกัน หัวล้านชนกันถือเป็นการละเล่นอย่างหนึ่งที่อยู่กับวิถีชีวิตของไทยเรามาช้านาน ด้วยปรากฏหลักฐานจากภาพเขียนและวรรณคดีต่าง ๆ

เมื่อจะกล่าวถึงการละเล่นหัวล้านชนกัน ก็ต้องนึกถึงคนหัวล้าน ๒ คนเป็นอันดับแรก การแข่งขันก็เหมือนกับการชนไก่ ชนวัว โดยนำคนหัวล้านสองคนมาชนกันโดยมีศีรษะเป็นอาวุธ ประเภทของหัวล้านส่วนใหญ่มักเป็นแบบกลมเกลี้ยงเป็นมันประเภททุ้งหมาหลง แต่หัวล้านประเภทอื่นก็สามารถเล่นได้ไม่ผิดกติกา

การเล่นหัวล้านชนกันเป็นนิยมเล่นในหลายท้องถิ่น ชาวอีสานนิยมเล่นในงานนักขัตฤกษ์ โดยเฉพาะในเทศกาลสงกรานต์ จิตรกรรมฝาผนังในวัดเก่า ๆ ของอีสาน เช่น วัดโพธาราม บ้านดงบัง อ.นาइन จ.มหาสารคาม (ปัจจุบันภาพได้สูญไปแล้ว) วัดพุทธสิมา บ้านฝางแดง อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ปรากฏภาพหัวล้านชนกันไว้ที่ภาพด้านนอกของโบสถ์ด้วย แสดงว่าเป็นการละเล่นที่แพร่หลาย ชาวอีสานมักอ้างว่าการละเล่นชนิดนี้มีที่มาจาก

เชียงเมืองหรือศรีนครชัย เพราะในเรื่องเชียงเมือง มีตอนสำคัญตอนหนึ่งที่มีการพนันชนหัวล้าน เอาบ้านเอาเมือง

เรื่องเชียงเมือง ตอนนี้มีความว่า พญาตานีส่งคนมาท้าพนันชนคนหัวล้าน พญา-

ทะวาลีผู้ครองเมืองทวารวดีสนใจไม่รู้จะหาหัวล้านที่มีผลกำลังมาชนสู้หัวล้านเมืองตานีได้ เชียงเมืองอาสาโดยใช้ปัญญาเอาชนะหัวล้านเมืองตานี อุบายของเชียงเมืองก็คือ ช่มขวัญคู่ต่อสู้ให้กลัวเสียแต่ต้นมือ โดยเชียงเมืองให้คนตัดต้นกล้วยไปฝังไว้เป็นแถว แล้วให้พาคนหัวล้านลงไปอาบน้ำ โดยให้สวมเสื้อสีดำตัวใหญ่ ข้างในยัดหุ่นยัดเศษผ้าเต็ม เมื่อมองดูแต่ไกลนึกว่าเป็นคนร่างใหญ่น่าเกรงขาม นอกจากนี้ยังเอาเชือกกลมมีคนจูงไป เชือกนั้นทำจากเศษผ้าพันเข้าด้วยกัน ทาสีดำ มองเผิน ๆ จะนึกว่าเป็นเชือกหนังเส้นใหญ่น่าเกรงขาม เมื่อไปถึงริมน้ำก็แก่งทำเป็นเอาเชือกผูกไว้กับต้นกล้วย ๗ ต้น นายหัวล้านก็แก่งทำกิริยาฮึดฮัดเหมือนตกมัน สบัดหลุดจากเชือกแล้วถอนต้นกล้วยขึ้นอย่างง่ายดาย ฝ่ายหัวล้านเมืองตานีอยู่บนสำเภาดูเห็นดังนั้นก็ตกใจกลัว ไม่ยอมต่อสู้ด้วย พญาตานีจึงยกสำเภากลับ เมืองทวารวดีก็รอดเพราะปัญญาของเชียงเมือง

นอกจากนี้ที่บ้านทุ่ง จ.นครพนม ถือว่า "หัวล้านชน

กัน” เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมขอฝน หากปีใดฝนแล้ง ชาวบ้านจะจัดพิธีขอฝนขึ้นที่วัดประจำหมู่บ้าน

ในภาคกลางเองได้พบเพลงพื้นบ้านเก่าแก่ เช่น เพลงปั้นเมฆ ซึ่งเป็นเพลงประกอบพิธีกรรมขอฝน ในอดีตปรากฏร่องรอยของการเล่นหัวล้านชนกันในพิธีกรรมขอฝนเช่นเดียวกับชาวอีสานเหมือนกัน ดังข้อความที่ว่า

“ปั้นเมฆเสียก่อน ดูละครสามวัน
หัวล้านชนกัน ฟนกี้เพลงมา ฟนกี้เพลงมา”

นอกจากทางภาคอีสานแล้ว “หัวล้านชนกัน” ยังเป็นการละเล่นดั้งเดิมของคนไทยภาคกลาง ภาคใต้ด้วยการเล่นหัวล้านชนกันชาวบ้านจะนำคนหัวล้านในหมู่บ้าน ๒ คน มากรอกเหล้าให้เมา เอาเชือกผูกเอวแล้วนำมาชนกัน เป็นการเล่นเอาความสนุกสนานไม่มีแพ้ชนะ

การเล่นหัวล้านชนกันในภาคใต้ถือเป็นกีฬาของผู้ชาย ต่อสู้กันตัวต่อตัว ผู้ที่เข้าแข่งขันต้องมีลักษณะเด่นที่หัวล้าน มีน้ำอดน้ำทน มีเรี่ยวแรงดี ผู้เล่นส่วนใหญ่จะค่อนข้างสูงอายุ ร่างกายกำยำ การต่อสู้จะเลียนแบบการต่อสู้ชนวัว ชนแพะ ซึ่งเป็นกีฬาที่ขึ้นชอบอีกอย่างหนึ่งของชาวใต้ เริ่มต้นด้วยการแสดงอารมณ์คึกคะนองเลียนแบบท้าว นอกจากนี้อาจร้องคำรามขู่คู่ต่อสู้ ครั้นได้จังหวะก็พุ่งเอาหัวชนกันแล้วดันกันไปมาอย่างว่ว บ่อยครั้งที่ผู้เข้าแข่งขันหัวแตกหรืออย่างน้อยก็หัวโนหลายหลังไปตาม ๆ กัน ดังในมโนราห์นิบาตได้บรรยายการเล่นหัวล้านชนกันว่า

“เมื่อเข้าชนพนัน อย่าปล่อยให้ไล่กัน วางเข้าใจหาย
ดั่งจับสนอย หิงห้อยหัวพราย ญกมกัยักหงาย
ทรุดนั่งกระทั้งดิน”

ในวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ ซึ่งเป็นวรรณคดีที่แต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมเชื่อกันว่าแต่งในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่นักวรรณคดีปัจจุบันเชื่อว่าจะมีอายุเก่าแก่มากกว่านั้น ได้กล่าวถึงเรื่องหัวล้านชนกันอยู่ด้วยในตอนที่เป็นการเล่นเบิกโรงเป็นหนึ่งในบรรดาการเล่น ๗ ชนิดก่อนที่จะมีการแสดงหนังใหญ่เรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ ดังความว่า

“จะเล่นหัวล้าน ทั้งสองหัวบ้าน คือหน้าผากผา
จะจำชนกัน คในสวภา จะดูหัวข้าทั้งสองใครแข่ง”

จุดมุ่งหมายของการเล่นชนิดนี้ในข้อความข้างต้นก็คือ ดูว่าหัวใครแข็งกว่ากัน

ในเรื่องสินธุราชความว่า

หัวล้านเลิศแล้ว	ชื่อทิศสะแกว	ล้านแผ่แต่หัว
อยู่บ้านดังหน	เคยชมมากเล่า	ชิดชู้นั้นเจ้า
อยู่บ้านหนองยาง		
ออกชนเมื่อใด	มิได้เกรงใคร	กระแทกดังผาง
หัวแตกเลือดไหล	ลงตามไรคาง	หัวล้านหนองยาง
เห็นคราวแต่ไกล		
หัวล้านมากมาย	ขวิดตุงขวิดท้าย	ชนไม่ปราศรัย
หัวล้านหายาก	ไม่มากเท่าใด	จัดผู้หญิงไซ้
นมนานออกมา		

การเล่นหัวล้านชนในสมัยก่อน นอกจากจะเป็นที่ชื่นชอบในหมู่บ้านแล้ว ในหมู่เจ้านายก็คงไม่ต่างกัน เพราะในวรรณกรรมหลายเรื่องกล่าวว่า เจ้านายเป็นผู้ตกรางวัลให้ผู้ชนะ หัวล้านบางคนเจ้าเมืองประทานเมียสาวให้ก็มี บางคนเป็นนักหัวล้านชนกันของเจ้าเมืองก็มีความชื่นชอบของเจ้านายดังกล่าวนี้ใช้จะมีปรากฏแต่ในวรรณกรรมภาคใต้เท่านั้น ในสมุทรโฆษคำฉันท์ดังที่กล่าวข้างต้นก็ย่อมแสดงถึงรสนิยมอันเดียวกัน

ปัจจุบันการละเล่นชนิดนี้หาดูได้ค่อนข้างยาก แต่ก็มิได้สูญหายไปจากวิถีชีวิตไทย ด้วยหลายฝ่ายยังคงเห็นคุณค่าที่จะยังคงอนุรักษ์ไว้ให้เป็นสมบัติของไทยเราสืบไป

ที่มา

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลปวัฒนธรรม
กรมศิลปากร, วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านในจิตรกรรมฝาผนัง

เดือนสิบเอ็ด...พิธีอัญเชิญแข่งเรือ (ต่อจากปกหน้าใน)

ขึ้นหูก่า สมโภชพระยาช้าง

ขึ้นสิบสี่ค่ำ ขึ้นสิบห้าค่ำ แรมหนึ่งค่ำ พิธีออก
พรรษาและลอยพระประทีป ตั้งแต่แรมห้าค่ำจนถึง
เดือนพระกฐิน

พิธีเดือนสิบเอ็ดที่ทำในกรุงรัตนโกสินทร์ดัง
กล่าวมาแล้ว เห็นจะทำมาแต่ครั้งกรุงเก่าแล้วทุกอย่าง
หรือโดยมาก เพราะพระราชพิธีในกรุงรัตนโกสินทร์
นี้ตั้งขึ้นตามแบบแผนครั้งกรุงเก่าแทบทุกอย่าง จะเป็น
แต่ด้วยพิธีเหล่านั้นทำกันขึ้นในกรุงเก่าภายหลังตั้ง
กฎมณเฑียรบาล จึงปรากฏในกฎมณเฑียรบาลแต่พิธี
แข่งเรืออย่างเดียว

พิธีทอดเชือกตามเชือก และแห่คเชนทร์ศว-
สนานทำอะไร ความพิสดารแจ้งอยู่ในพระราช-
นิพนธ์ประจำเดือนห้าแล้ว ในเดือนสิบเอ็ดก็ทำอย่าง
เดียวกัน พิธีลอยพระประทีปกลางเดือนสิบเอ็ดก็
เหมือนกับลอยพระประทีปในเดือนสิบสอง ซึ่งมี
ข้อความพิสดารแจ้งอยู่ในพระราชนิพนธ์พิธีประจำ
เดือนสิบสอง แตกต่างกันตรงที่เดือนสิบเอ็ดไม่มี
กระทงใหญ่ ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในฉบับหน้า

ในพระราชนิพนธ์ได้ระบุไว้ว่า เนื้อความใน
เดือนสิบเอ็ดนี้ขาดแต่พิธีออกพรรษา และพิธีพระกฐิน
๒ พิธีเท่านั้น แต่มีข้อความในหนังสือจิตรกรรม
ฝาผนังในประเทศไทยของกรมศิลปากรได้กล่าวถึง
เรื่องพระกฐินหลวง ซึ่งทำในเดือนสิบเอ็ดหรือเดือน
ตุลาคม ว่าเป็นพระราชพิธีหลังจากวันออกพรรษา ตั้ง
แต่แรมหนึ่งค่ำ เดือนสิบเอ็ด ถึงเพ็ญเดือนสิบสอง
เป็นคราวที่ภิกษุทั้งหลายหาผ้าทำจีวรเปลี่ยนของเดิม
และเป็นคราวที่นายกวายผ้าแก่สงฆ์ ในภาพจะแล
เห็นขบวนช้าง ม้า สำหรับบรรทุกเครื่องพระกฐิน

กำลังคอยพระเจ้าแผ่นดินเสด็จขึ้นเกยบนหลังช้าง
ภายในกำแพงมีผู้คนกำลังจัดบริวารกฐินวางเรียงอยู่ที่
ลานหน้าอาคาร

หมายเหตุ

พิสดาร หมายถึง กว้างขวาง ละเอียดยลลอ (ใช้แก่
เนื้อความ)

เสาวลักษณ์ แซ่ลี เรียบเรียง

ภาพประกอบชุดพระราชพิธีสิบสองเดือน

ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม

โดย นายรัชชัย รมณัญ

สุโขทัย (ต่อจากปกหลังใน)

สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว โดยหลักที่หนึ่งสร้างเมื่อประมาณปี ๒๔๐๐ หลักที่สอง สร้างประมาณปี ๒๔๑๖ และหลักที่สามสร้างเมื่อประมาณปี ๒๔๒๙ ต่อมาในปี ๒๔๔๐ เมื่อสร้างศาลากลางจังหวัดขึ้น ได้นำหลักเมืองมาไว้ที่บริเวณหน้าศาลากลางและได้มีการสร้างมณฑปครอบหลักเมืองทั้งสามในปี ๒๕๑๑

พระพุทธรูปโรคคันทรายชัยวัฒน์จตุรทิศ

ประดิษฐานอยู่ในมณฑป ซึ่งเป็นอาคารทรงไทยแบบจตุรมุข หน้าศาลากลางจังหวัดลำปาง เป็นพระพุทธรูปสร้างด้วยโลหะผสมรมดำทั้งองค์ ปางสมาธิ ชาวบ้านเรียกว่า “หลวงพ่อดำ” เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองเป็นที่เคารพสักการะของชาวลำปาง

วัดพระแก้วดอนเต้า อยู่ตำบลเวียงเหนือ เป็นวัดเก่าแก่และสวยงาม มีอายุนับพันปี เคยเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปนามณีรัตนปฐมา (พระแก้วมรกต) เป็นเวลานานถึง ๓๒ ปี ปุชนิยมสถานที่สำคัญในวัดพระแก้วดอนเต้า ได้แก่ **พระเจดีย์องค์ใหญ่** บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า **มณฑปศิลปะพม่า** ลักษณะงดงามประดิษฐานพระพุทธรูปองค์ใหญ่ **วิหารประดิษฐานพระพุทธไสยาสน์** ที่มีอายุเก่าพอ ๆ กับวัดนี้ **วิหารหลวง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติลานนา**

วัดศรีชุม เป็นวัดพม่าที่ใหญ่ที่สุดในบรรดาวัดพม่าที่มีอยู่ในประเทศไทยทั้งหมด ๓๑ วัด จุดเด่นของวัดนี้เดิมอยู่ที่ พระวิหาร ซึ่งเป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ หลักคาเครื่องไม้อยอดแหลมแกะสลักเป็นลวดลายสวยงามมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าได้เกิดเหตุเพลิงไหม้พระวิหารที่มีศิลปะการตกแต่งภายใน

แบบร่วมสมัยระหว่างศิลปะล้านนาและศิลปะพม่าลง ทั้งหลัง เมื่อตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๓๕ คงเหลือเพียงไม้แกะสลักตรงซุ้มประตูทางขึ้นวิหารเท่านั้น

วัดป่าฝาง สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีพุทธสถานที่เด่นคือ พระเจดีย์ใหญ่สี่ห้อง บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากพม่าเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๙

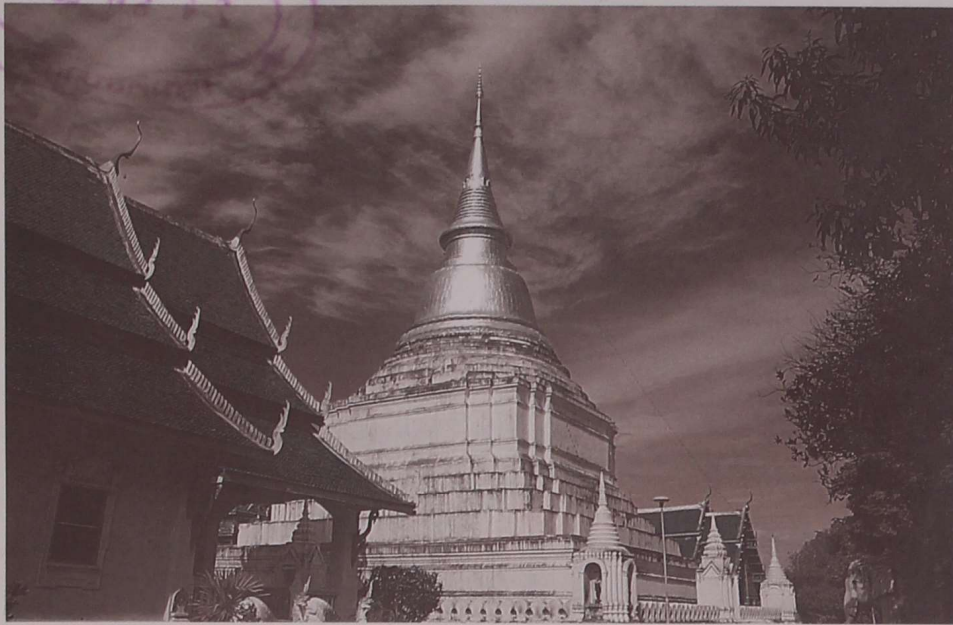

วัดพระธาตุลำปางหลวง จ.ลำปาง

ศาลาการเปรียญ เรือนไม้ทั้งหลังขนาดใหญ่ หลังคาซ้อนกันเป็นชั้น ๆ แบบพม่า และพระอุโบสถขนาดเล็กหลังคาเครื่องไม้แบบพม่ามีลวดลายเครือเถาปูนปั้นเหนือประตูสวยงาม วัดนี้มีพระสงฆ์พม่าจากเมืองมัณฑเลาะเป็นเจ้าอาวาสอยู่เสมอ

วัดเจดีย์ขาวหลัง เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของจังหวัดลำปาง สร้างแต่โบราณ ทรงคุณค่าทั้งทาง

ด้านประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุ จากหลักฐานการขุดพบพระเครื่องสมัยทวารวดีที่องค์พระเจดีย์ ทำให้สันนิษฐานได้ว่าวัดนี้สร้างมากกว่าพันปี สิ่งที่น่าสนใจภายในวัดคือ องค์พระธาตุเจดีย์ขาว ที่ศิลปะล้านนาผสมศิลปะพม่า ข้างหมู่พระเจดีย์มีวิหารหลังเล็กประดิษฐานพระพุทธรูปสำริดปางสมาธิศิลปะเชียงแสนชาวบ้านเรียกว่า “พระพุทธรูปทันใจ” พระอุโบสถหลัง

วัดพระแก้วดอนเต้า จ.ลำปาง

ใหญ่ซึ่งประดิษฐานพระประธานเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีพุทธลักษณะงดงาม บานประตูทั้งสามเป็นของโบราณ เขียนลวดลายรดน้ำละเอียดสวยงาม เสาซุ้มประตูหน้าต่างประดับลวดลายกระจีตเป็นลักษณะศิลปะสมัยใหม่ และที่ศาลาการเปรียญเรือนไม้ชั้นเดียวด้านหลังพระอุโบสถได้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงโบราณวัตถุที่ชาวบ้านนำมาถวาย

วัดพระธาตุม่อนพญาแช ตั้งอยู่บนเนินเขาสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของจังหวัดลำปางได้อย่างชัดเจน ความสวยงามของวัดอยู่ที่บันไดนาคที่ทอดยาวขึ้นสู่พระเจดีย์ซึ่งกล่าวว่าบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

วัดพระธาตุเสด็จ เป็นโบราณสถานที่สำคัญ

แห่งหนึ่งของจังหวัดลำปาง มีตำนานกล่าวว่าสร้างขึ้นในสมัยพระนางจามเทวี เมื่อประมาณ ๕๐๐ ปีมาแล้ว อุโบสถและวิหารต่าง ๆ ในวัดนี้ล้วนแต่เป็นของโบราณที่ได้รับการบูรณะใหม่ แต่ยังคงสภาพศิลปะโบราณให้เห็นอยู่จนปัจจุบันกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติแล้ว วัดนี้มีพุทธสถานที่สำคัญคือ องค์พระธาตุเสด็จ ซึ่งเป็น

เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้มีวิหารใหญ่เรียกว่า วิหารกลาง ประดิษฐานพระพุทธรูปสำริดปางลีลาองค์ใหญ่ มีพุทธลักษณะงดงามชื่อ “หลวงพ่อดำญาดา”

วิหารหลวง เรียกว่า วิหารจามเทวี ประดิษฐานพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยขัดสมาธิราบ ศิลปะเชียงแสน

และ**วิหารพระพุทธ** มีพระพุทธรูปชื่อ “พระเจ้าคำองค์อ้วน” เป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยขัดสมาธิราบ

วัดพระธาตุลำปางหลวง เป็นวัดที่มีสถาปัตยกรรมงดงามและมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่มืองลำปาง ตัววัดตั้งอยู่บนเนิน มีบันไดนาคทอดขึ้นสู่วัด สิ่งที่น่าสนใจได้แก่ **วิหารหลวง** เป็นวิหารขนาดใหญ่ เปิดโล่ง มีกู่บรรจุพระเจ้าล้านทองเป็นประธานของวิหาร หลังพระวิหารมีเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่รั้วทองเหลืองรอบองค์พระเจดีย์มีรูกระสุนปืนที่หนานทิพย์ช้างยิงท้าวมหายศปรากฏอยู่ ด้านขวาคือ

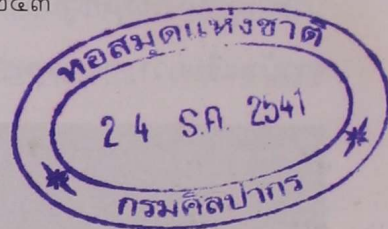
เจดีย์เป็นวิหารน้ำแต้ม (แต้ม แปลว่า ภาพเขียน) เป็นวิหารเปิดโล่ง ปัจจุบันภาพเขียนลบเลือนไปมาก ด้านซ้ายของพระเจดีย์เป็น**วิหารพระพุทธรูป** เป็นอาคารปิดทึบ มีพระประธานแบบเชียงแสนองค์ใหญ่ อยู่เต็มอาคาร หน้าบันของพระวิหารพระพุทธรูปเป็นลายดอกไม้ติดกระจกสี และพิพิธภัณฑสถานของวัดซึ่งรวบรวมศิลปวัตถุจากที่ต่าง ๆ ที่หาชมได้ยาก เช่น สังเค็ด ธรรมาสันเทศน์ ตู้พระไตรปิฎก เป็นต้น นอกจากนี้วัดพระธาตุลำปางหลวงยังเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วดอนเต้า ซึ่งเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดลำปาง ทุกปีจะมีงานวันเพ็ญเดือน ๑๒

วัดพระธาตุจอมปิง เป็นวัดโบราณ ตามตำนานกล่าวว่าสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าติโลกราชแห่งราชอาณาจักรลานนาไทย วัดนี้มีความมหัศจรรย์ของการเกิดเงสะท้อนภาพสีธรรมชาติขององค์พระธาตุผ่านรูเล็กบนหน้าต่างมาปรากฏบนพื้นภายในพระอุโบสถตลอดเวลาที่มีแสงสว่างทั้งกลางวันและกลางคืน และทางวัดยังจัดที่แสดงโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่ขุดพบในบริเวณนี้อีกด้วย

จังหวัดลำปางยังมีอุทยานแห่งชาติที่สวยงามหลายแห่งที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวกัน เช่น **อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน** ที่มีบ่อน้ำร้อนขนาดใหญ่ และน้ำตกแจ้ซ้อน **อุทยานแห่งชาติดอยหลวง** มีดอยหลวงเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด มีน้ำตกวังแก้ว น้ำตกวังทอง และป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ **อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล** เป็นต้น ส่วนในด้านของอุตสาหกรรมพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงคือ **กระดาษสา** เช่น ร่ม โคมไฟ ดอกไม้แห้ง และของที่ระลึกต่าง ๆ ที่บ้านน้ำไทรง **ผ้าทอบ้านหลวง** อำเภอแม่ทะ ที่นิยมทอเป็นผ้าลายเชิง **ผ้าทอบ้านทุ่งกวาว** อำเภอเมืองปาน นิยมทอ

เป็นผ้าลายยก **สินค้าแกะสลักบ้านสลุก** เครื่องเคลือบดินเผา

หากจะไปดูช้าง ต้องไปศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยที่บ้านทุ่งเกวียน มีการแสดงของช้างให้นักท่องเที่ยวได้ชม น่ารักน่าชมมาก สนใจติดต่อองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ โทร. ๒๘๒๓๒๔๓

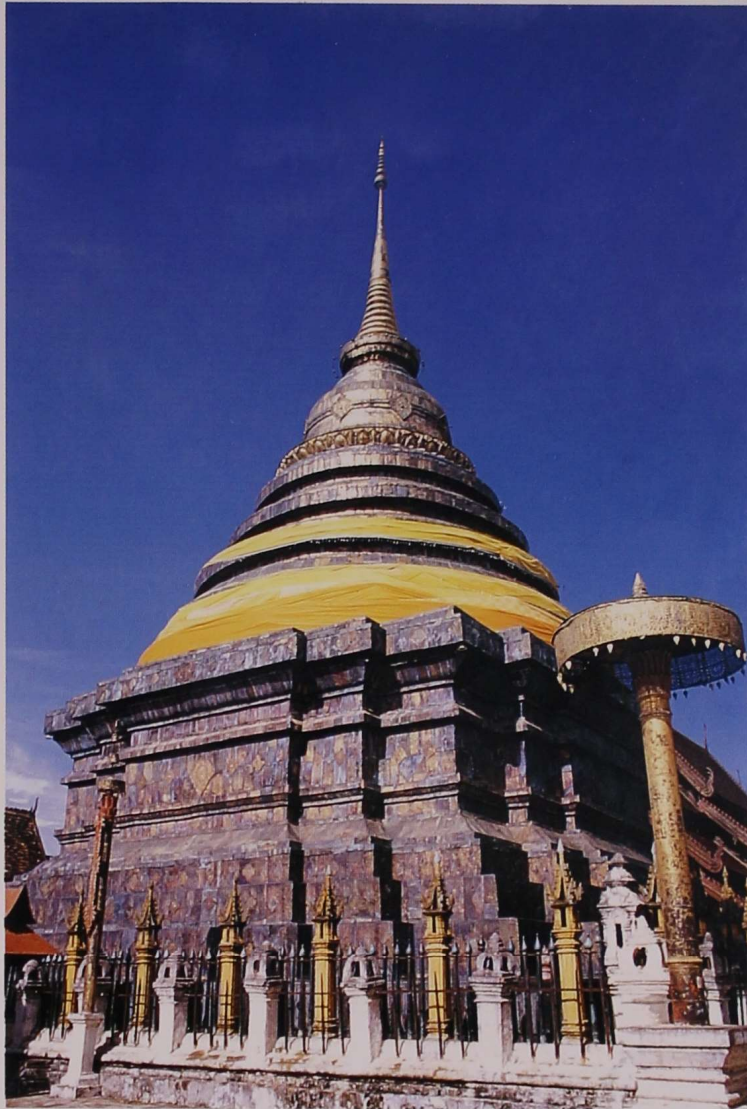
ที่มา : เอกสารการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ค อ ลั ม น์

พิ เ ศ ช

ลำปาง

ปาริชาติ คำจ้อย
งานโสตทัศนูปกรณ์

วัดพระธาตุลำปางหลวง จ.ลำปาง

จังหวัดเดียวในประเทศไทยที่ยังนิยมรถม้าเป็นพาหนะเดินทางในระยะใกล้ๆ ภายในตัวเมือง นับเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ดีนัก นั่นก็คือ จังหวัดลำปางนั่นเอง เป็นจังหวัดทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น กุกกูนคร ศรีดอนชัย ลัมพะกัมปะนคร เขลางค์นคร ก็เพราะว่า

เป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานนั่นเอง จึงมีชื่อเรียกหลายชื่อและที่สำคัญยังมีแหล่งโบราณคดีทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจมากมาย

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตั้งอยู่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดลำปาง หลักเมืองทำด้วยไม้สัก ซึ่ง

(อ่านต่อหน้า ๒๒)

ภาชนะรูปหงส์ทองคำ

ศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ ๒๐

ปัจจุบันจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา จ.พระนครศรีอยุธยา